

מרווה כחולה צמח נדיר מרשים בפרחיו המיוחדים, שגדל באזור הים-תיכוני (אפריל 2022)

כתיבה ערגה אלוני

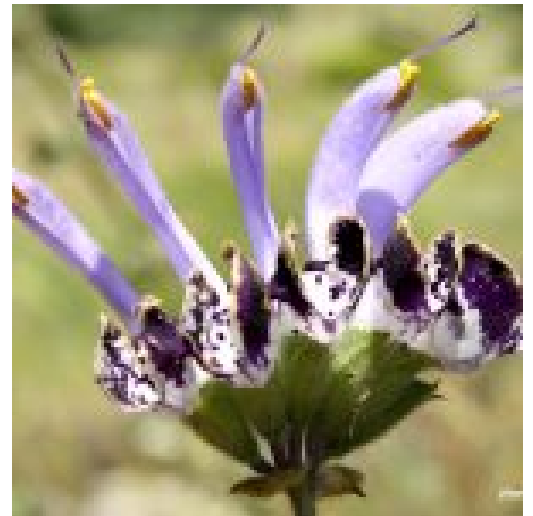
פתיח: מרווה כחולה *Salvia indica* המשתייכת למשפחת השפתניים היא עשבוני רב-שנתי גבוה (1.5 מ') המתחדש כל שנה. לצמח פרחים דו-מיניים בצבע סגול-כחול בעלי שתי שפות עליונה ותחתונה. בשפה העליונה חבויים שני אבקנים ועלי, השחלה עילית הפרי פרודה. הצמח נדיר ברוב אזורי הארץ למעט בחרמון.

מרווה כחולה *Salvia indica* המשתייכת למשפחת השפתניים היא (המיקרפטופיט) צמח עשבוני רב-שנתי המתחדש כל שנה, אשר מתנשא לגובה עד 1.50 (Zohary 1966). על אבריו שערות בהירות צפופות ובלוטות המפרישות חומר דביק. בבסיס הצמח מתפתחת שושנת עלים שאורכם 10-30 ס"מ (פינברון-דותן, דנין 1991), הפטוטרת זקופה או נטויה, מכוסה שער לבן צפוף. הטרף (7-15 ס"מ) רך ושעיר דמוי ביצה, השפה מפורצת קלות. בצידו התחתון בולטת רשת עורקים אשר יוצרים משטח שאינו חלק: העורקים בולטים והשטח ביניהם שקוע. בעת מגע בעלים מופרש ריח חזק המתנדף באוויר. העלים שעל הגבעול נגדיים, הולכים וקטנים כלפי התפרחת (פרגמן-ספיר 2006). הגבעולים זקופים, בעלי ארבע מקצועות בולטות (גבעול מרובע). מתוך השושנת עולה (לרוב בשנה השנייה) גבעול גבוה המתפצל לענפי משנה עליהם מתפתחות תפרחות דמויות שיבולת.

מרוזה כחולה צמח עשבוני רב-שנתי. העלים שעירים הפטוטרת ארוכה ושעירה, הטרף רך ושעיר. בצדו התחתון של העלה בולטת רשת עורקים. צילמה ערנה אלזוני ©

הפרחים דו מיניים, בלתי נכונים, מסודרים במפרק המלווה בחפים. בכל דור מסודרים בצפיפות 3-6 פרחים, אורך פרח 3 ס"מ. עלי הגביע 5 מאוחים יושבים על עוקץ קצר. חלקם העליון מסתיים בשניים קצרות. הכותרת דו-שפתנית ארוכה פי חמישה מהגביע. בנויה משתי שפות עליונה ותחתונה. שפה עליונה צבעה סגול כחול ולה מבנה קשתי. גבה שעיר, חופנת את האבקנים והעלי. השפה התחתונה קצרה בולטת בשתי אונות מקבילות קצרות ומעוגלות, מעוטרת במרכז בכתם סגול כהה. שפת האונה עטורה צהוב חום. הלוע לבן מנוקד בכתמים סגולים. אבקנים 2 (שני האבקנים התחתונים מנוונים), הזירים מקושטים, בראשם קונוקטיב עם לשכה אחת פורייה (זהרי 1978 : שמידע 1983) השחלה עילית בת 2 מגורות.

מרווה כחולה. מימין: הפרח דו שפתיני שפה עליונה תכולה סגולה, שפה תחתונה רחבה עם כתמי צבע כהים. באמצע: בכל דור מקבץ של 6 פרחים נתונים בגביע ירוק. משמאל: עלי חפה מלווים את דור הפרחים. צילמה ערגה אלוני ©

האבקת הפרחים נעשית ע"י דבורים המותאמות בגודלן לכניסה לפרח. הן נוחות על השפה התחתונה ודוחפות את ראשן פנימה כדי להגיע לצוף שנאגר בבסיס השחלה. במצב זה הן דוחפות את בסיס האבקן שפועל כמנוף. האבקן יורד ומתחכך בגב החרק ומלכלך אותו בגרגירי אבקה המועברים לפרח הבא. הבשלת אברי המין בפרח לא מתקיימת באותו מועד, במטרה להקטין את האבקה העצמית. תחילה מבשילים האבקנים (פרוטאנדריה) ורק אח"כ מבשילה השחלה. כאשר חרק מגיע לשחלה בוגרת, עמוד העלי התארך אל מחוץ לשפה העליונה והצללקת המפושקת שבראשו מתחככת בגב החרק. גרגירי אבקה שנדבקו לצלקת מפרים את הביציות בשחלה. לאחר ההאבקה, מתפתח פרי שהוא מפרדת בת 4 פרודות מעוגלות, חלקות חשופות בגביע, בקוטר 3-4 מ"מ. הגביע לא נושר מהגבעול והפרודות מתפזרות ע"י טלטול הגבעול. הצמח פורח בחודשי אפריל מאי.

מנגנון האבקה במרווה: האבקנים פועלים כמנוף, יורדים אל גב הדבורה וגרידי האבקה נדבקים אל השערות בגבה. בצילום-דבורה מאביקה פרח של מרווה ירושלים. צילם אוהד בנימין ©

מרווה כחולה היא מין נדיר הגדל בבתה, בקרקע המתפתחת על גיר במדרונות עשבוניים ובשולי חורש בין סלעים בזלתיים. יש עדויות מאנטליה (Kahraman et al 2009) שהמין גדל לעתים קרובות בקרקעות חוליות ניטרליות (pH 7.44) עם רמה בינונית של תכולה אורגנית (2.62%). בארץ, הצמח גדל בחרמון ובגולן, נדיר בגליל העליון בשומרון בהרי יהודה ובשפלה. טיפוס תפוצתה הוא מזרח ים-תיכוני ומערב אירנו-טורני. גדלה באירן, עירק, בדרום מזרח אנטוליה, ומערב אסיה.

הסוג מרווה ידוע כצמח מרפא והוא משמש כתבלין, חליטת העלים משמשת משקה לשתייה וכחומר מרפא. **במרווה כחולה** נמצא שכל חלקי הצמח מפרישים שמנים אתרים נדיפים. כמו כן שמן האתרי שהופק במעבדה, תכולתו הממוצעת הייתה 0.8% וזוהו בו 27 תרכובות כימיות רובן ססקיטרפנים (84.4%) שהן תרכובות אורגניות המכילות טרפנים. מרכיביו העיקריים היו גלובולול (24.1%), ארומדנדרון (10.1%) וג'רמקרן (10.4%) (Baher & Mirza 2013).

ספרות

זהרי מ 1978. כל עולם הצמחים מהדורה 3. עם עובד.

שמידע א. (אלון ע עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 11) עמ. 75-71

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

פרגמן-ספיר א. 2006. צמחים מוגנים בישראל. הוצאת העמותה לשמירת טבע במזה"ת

Baher Nik Z. & Mirza M. 2013. Identification of the Essential Oil of *Salvia indica* L <https://www.tandfonline.com>

Kahraman A. Celep F. Doğan M 2009 Morphology, anatomy and palynology of *Salvia indica* L. (Labiatae) <https://www.researchgate.net>

Zohary M 1966. Flora Palaestina The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. Vol. 3 p 140

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2022 מרווה כחולה צמח נדיר מרשים בפרחיו, הגדל באזור הים-תיכוני (מאי 2022) פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.

[מרווה כחולה צמח נדיר מרשים בפרחיו המיוחדים, שגדל באזור הים-תיכוני](#)
(אפריל 2022)
